

Határ Győző íróval és Prágai Piroskával beszélget Csuhai István irodalomkritikus (Jelenkor)

1989. november 17.

<https://mediateka.ek.szte.hu/items/show/27031>

Hangfájl: 072.mp3

Átirat

[00:00:00](#)

Erdélyi Ágnes: Jó estét kívánok mindenkinek. Sok szeretettel köszöntöm kollégiumunkban Határ Győző író és feleségét, és nagyon szépen köszönjük nekik, hogy magyarországi körútjuk során ellátogattak hozzánk Szegedre is, és külön az egyetemisták nevében köszönjük ezt a látogatást. Szeretném bemutatni Csuhai Istvánt a *Jelenkor* című folyóirat főszerkesztőjét, aki a beszélgetést fogja vezetni, a beszélgetést nagyon nagy érdeklődéssel várjuk.

[00:00:31](#)

Csuhai István: Hát én is szeretettel köszöntöm Győző bácsit és kedves feleségét, Prágai Piroskát, és hát azt gondolom, hogy az az alkalom, ami miatt Győző bácsi most Magyarországon van, Magyarországra visszajött, az tulajdonképpen bizonyos értelemben nagyon gazdagnak és nagyon szerencsésnek tekinthető. Azt gondolom, hogy Győző bácsi életéről, életrajzáról a magyarországi olvasó minden korábbinál sokkal többet tudhatott meg, hogyha a folyóiratokat föllapozta, a most megjelenő újságcikkekbe, folyóiratcikkekbe, írásokba belelapozott.

[00:01:15](#)

Ez a tudás, ez tulajdonképpen kiegészítette azokat a köteteket, amelyek az elmúlt három-négy esztendőben Magyarországon is napvilágot láttak, megjelentek. Az *Éjszaka minden megnőt*, az *Anibelt*, a *Görgőszínpadot* és a többi társát, és remélhetőleg ki fogja egészíteni talán minden mindezen könyvek közül a legfontosabbat, amelynek megjelenése most már csak napok, hetek kérdése lehet, a *Golghelóghit*.

[00:01:51](#)

Hadd ragadjam meg azt a lehetőséget, hogy a hely, ahol most vagyunk a város, ahol most beszélgetünk, az a te életedben, bizonyos értelemben, illetve ti kettőtök életében bizonyos értelemben nagyon fontos és meghatározó hely, és a te életedben egy másik szempontból is meghatározó hely, jó és rossz értelemben, ahogy a dolgoknak általában két oldaluk van.

[00:02:17](#)

Nem árulok el titkot, aki olvasta a folyóiratokat tudja, hogy Szegedhez mi köti Határt Győzöt. Erről kérdeznék, Szegedről. Milyen érzés harminchárom év után újra ebben a városban lenni?

[00:02:34](#)

Határ Győző: Hát egy város nem tehet arról, hogy jó vagy rossz érzéseket táplál iránta valaki. Voltam én Szögedébe a háború előtt, amikor a jelenlévők talán tíz százaléka élt. Ugye? És akkor szép városnak találtam, de nem volt semmi konfliktusom vagy problémám vele. A második felvonás akkor következett, amikor 1959 végén karácsony és újév között, hát elkaptak a határon. Történetesen egy szegedi ávos főhadnagy volt ennek a mestere, aki textiltechnikusnak adta ki magát és embercsempésznek. Így aztán, hát, lebuktatott és a jugoszláv határon kaptak el.

[00:03:37](#)

Azt ígérte, hogy remekül meg van szervezve az út, a határon engem egy gépkocsi vár, Jugoszlávián keresztülrohanunk le se teszem a lábamat Jugoszláv földön, egyenesen Trieszt szabad övezetébe megyünk, és ott van az UNRRA kirendeltség. Az UNRRA egy hatalmas amerikai segélyszervezet, tulajdonképpen nemzetközi, névleg, de valójában amerikai segélyszervezet volt a háború után.

[00:04:12](#)

És abban én dolgoztam két évig, '45-től '47-ig Budapesten annak a missziójában. Annak voltam az alkalmi építésze és az alkalmi grafíkusa. Olyan embert kerestek, aki poliglott, több nyelven beszél, ugye, hogy mindegyikkel, mindenkiel tudjak én érintkezni, hiszen még egy szovjet tagja is volt ennek a missziónak. Meg volt francia, meg olasz, de főleg hát az angolok és amerikaiak voltak.

[00:04:42](#)

Történetesen éppen most a londoni nagykövetségen összeakadtam valakivel, aki ebben a misszióban, egy született angol, idős hölgy most már, szolgált, dolgozott, és megismert és kitörő örömmel mondta, hogy: „Mister Határ, our architect!” A mi építészünk, így üdvözölt. És hát felelevenítettük ezeket a régi emlékeket.

[00:05:08](#)

Persze ennek megvolt az a hátulütője, hogy megjegyzett ember lettem az akkori rendszer szemében. Ugye, hogy miért disszidáltam, miért nem, az most messze vezetne, megvolt a magam oka, elég az hozzá, hogy elkaptak a határon. A szegedi ávón preparáltak, egy hónapnyi preparáció után, melynek nem maradt semmi nyoma a szervezetemen, kivéve azt, hogy megigazították a bal fületem.

[00:05:46](#)

Ha érdekel, elmondhatom. Hát a pincén történt, a vizsgálatosok ahol ugye éltek, ablaktalan pince-odúban, és valaki horkolt. Végigjárta a folyosót az ő és beordít: „Ki horkol?”, és hát teremtetézte és emlegette az édesanyját, egymás után, kereste, hogy ki horkol. Hát én aludtam a fapriccsen oldalt, úgy feküdtem, hogy ez a fülem volt felül. Arra ébredtem, hogy rám ordítanak, hogy: „Az anyja hétszentségét, hát ki horkol?” és a puskatus lapos végével ugye végigvágott a fejemen. A fületem érte és azon vettem észre magam, arra ébredtem, hogy lehemperekedtem a földre és vérzik a fülem, tudod?

[00:06:43](#)

Azóta nem hallok ezen a fületem. Hát ott az egyhónapi preparálás után felvittek a -ugye akkor kezdtek kihallgatni- és akkor beleigazítottak egy ilyen vádiratba. Érdekes volt, érdekes volt, mert ugye, egy esztendő, nagyon enyhén, egy esztendő mértek rám azért, mert megpróbáltam elhagyni útlevelem nélkül az országot, és másfél esztendő azért, mert találtak nálam egy kéziratot. A címe azt mondja, hogy *Az Őrző könyve*. Hát ez egy ilyen fantasztikus regény, fantasztikus horror.

[00:07:30](#)

Mondjuk közelebbről, elképzelt történelem. Fiktív történelem, ez a műfaja. Amelyet a Rákosi korszak inspirált akkor már, annak a besötétedése előrevetette villámló árnyékát és azt akkor írtam '48-ban. És ezt ÁVÓ-nak az intellektuális osztálya kiértékelte, és azt mondta, na, verjünk rá még másfél évet. Más kérdés, hogy az utókezelés, a szűrés az még vagy három-négy hónap volt, úgyhogy '42 végén szabadultam.

[00:08:12](#)

Csuhai István: Említetted, hogy az utókezelők között találoztál ismerős arcokkal is.

[00:08:17](#)

Határ Győző: Igen. Igen hát egy verőemberrel, akit megismertem és a nevén szólítottam. És nagyon meglepődött.

[00:08:26](#)

Prágai Piroska: Nem '42.

[00:08:29](#)

Határ Győző: '52, bocsánat '52 végén, igen. Sajtóhiba. Szóval a nevén szólítottam, és hirtelen meghökkent és valahogy szinte emlékezett is. Tudniillik találkoztam vele a Horthy korszakban, amikor lebuktam, és hát ott is egészen hasonló volt a kezelés, semmi különbség nem volt. Akár

fasiszta, akár kommunista verőember, a fortély ugyanaz, ugye, a fogások, a procedúra az ugyanaz.

[00:09:05](#)

És megszólítottam: „Hát Juhász Úr,” -híresek voltak ezek, a két Juhász, fivérek voltak- „maga itt? Hogy lehet az?” „Kérem Mérnök Úr,” -kibukkant a száján, tisztességesen szólított, mert különben letegezték az embert és lepiszkolták, ez volt a legkevesebb- „én ehhez értek, semmi egyébhez nem értek, ez a mesterségem.” És azzal elsomfordált.

[00:09:35](#)

Vagyis ezeket a lebukott fasiszta verőembereket az ÁVO egy ideig felhasználta. Letartóztatott minőségben, kvázi fiktív értelemben rabok voltak, de segítettek és csinálták a verőemberek munkáját. Ez a két Juhász, ez a Juhász fivérek ezek még három, két vagy három évig éltek és akkor sor került a fejükre(?) és felakasztották őket. Így volt.

[00:10:13](#)

Csuhai István: Hát, térjünk át a másik szegedi emlékre, ami azért ennél kellemesebb.

[00:10:18](#)

Határ Győző: Igen, hát azt, talán van annak utója(?)is esetleg, feleségem elmondja, én csak kiegészítem.

[00:10:28](#)

Prágai Piroska: Ejnye, hát nem készültem én erre. Hát ugye én hazajöttem ide, mert én itt születtem. Édesapám, édesanyám idevaló, a legfiatalabb testvérem itt él. És éppen ez '56 március végén, április elején volt, hogy jöttem le látogatóba és aztán a vége felé mentem vissza Budapestre, ahol éltem és dolgoztam, és mikor megérkeztem Budapestre, akkor egy kéz benyúlik a vasúti fülkébe és fölsegíti a kabátomat. És később tudtam meg, hogy hát Győző, aki akkor egy, ahogy ő mondta annak idején „szép színeművésznőhöz” szokott Szegedre járni és éppen ment vissza Pestre és mikor meglátott engem, pont szundiztam a vasúti fülkében egy könyvvel az ölemben, és hát akkor-

[00:11:29](#)

Határ Győző: És álmában mosolygott.

[00:11:33](#)

Prágai Piroska: Sajnos ez rossz vért szült, és a szegény színésznőhöz többé nem járt Győző.

[00:11:39](#)

Határ Győző: Hát röviden ez a történet, igen.

[00:11:43](#)

Csuhai István: De házasságot már odakint Angliában kötöttetek.

[00:11:46](#)

Határ Győző: Igen, együtt menekültünk. Igen.

[00:11:49](#)

Prágai Piroska: Ez '56 március végén volt ugye. Áprilisban akkor, mikor már megismerkedtünk, később Győző írt nekem egy levelet, hogy ő engem látott a vonaton ekkor és ekkor, és igen fontos közlendői lennének, és hogy három napon keresztül fog várni ebben és ebben a cukrászdában öttől nyolcig, kedden, szerdán, csütörtökön. És én csütörtökön hét óra harmincöt perckor el is mentem ebbe a cukrászdába, ahol Győző [...] gyönyörű verseskönyv, egy hosszú elefántcsont cigarettaszipka és egy barátnőm, két barátnőm volt elhelyezve, hogy vigyázzanak rám és...

[00:12:30](#)

Határ Győző: A „női pandúrok” ott voltak.

[00:12:33](#)

Prágai Piroska: Igen. De hát, hamar kiderült, hogy mennyire, hát szeretem a költészetet és hát úgy rémlett, hogy hasonló az ízlésünk és hát egy-két nap múlva már ugye egy cineráriaerdő várt a lakásom bejáratánál és, hát a születésnapomon pár héttel később egy nagyon szép kis szürke kézitáskában, egy kis ezüst karkötőben egy versciklus. *Versek rózsában*, ami a *Hajszálhíd*ban benne van. Így kezdődött.

[00:13:15](#)

Csuhai István: Azt gondolom, hogy talán helyes lenne, hogyha visszaugranánk egy kicsit az időben. Annál is inkább, mert legutóbb összeszámoltam a műveket, a könyveket és arra a megdöbbentő felfedezésre jutottam, hogy a *Heliáne*, ami ugye 1948-ban jelent meg, hogyha jól számoltam, és nem bírom magamban, tehát lehet, hogy tévedtem, de hogyha jól számoltam, akkor ez már a tizedik nagy prózai vállalkozás volt. Vagy regény, vagy filozófiai traktátus, vagy nagyesszé. Ezeknek a sorában az első, amelyik megjelent az ugye a tizedik volt, gyakorlatilag. Szeretném-, abban teljesen igazat adok neked, amit a *Jelenkor*ban is nyilatkozol, hogy az ember életét, különösen az első időszakban triviák kísérik nyomon és nagyon sok olyan dolog van, amibe nem avatkozhat bele. Az osztálytársait, a szüleit, a családját nem választhatja meg, ebben ...

[00:14:17](#)

Határ Győző: És a zárkatársait.

[00:14:18](#)

Csuhai István: A zárkatársait, valóban. Úgyhogy ezeket talán ugorjuk át és kezdjük el, ennek az első műveknek az idejére ugorjunk vissza. Mikor volt ez és hogy kezdődött?

[00:14:32](#)

Határ Győző: Már most, azokra célzol, amelyek elvesztek a Horthy rendőrségen?

[00:14:37](#)

Csuhai István: Igen, meg még, hát talán azokra, említetted korábban a kezdetet, hogy hogyan is indult el az írás. A műfajok hogyan változtak?

[00:14:51](#)

Határ Győző: Ismered? A színházi világban úgy hívják, hogy drámai szende. A franciák azt mondják, hogy *ingénue*. Hát én ilyen drámai szende voltam, fogalmam sem volt, hogy mit csinállok, csak elkezdtem irkálni. Olyan *ingénue* módra sokat irkáltam, és folyton ilyen naplószerűségeket bepiszkítottam. Nagyon tetszettek nekem ezek a százlapos nagyalakú, fehérpapíros irkák. Pepita fedelű volt. És abba beleirkáltam a dolgaimat. Nem olyan naiv módon, mint ahogy mondjuk az angolszász világban, ahol ez egy családi műfaj.

[00:15:37](#)

Majdnem minden gyerek csinálja, mindegyiknek van egy diáriuma, egy *diary* ugye, és annak a figurája az, hogy a kislány vagy a kisfiú odaül és odaírja, hogy: „Kedves naplóm, csak neked mondom meg, ez a vallomás most itt következik.” Ez a fajta napló, amit a kislány vagy a kisfiú rendszeresen tizenhárom, tizennégy éves korában a születésnapjára kap a papától vagy a mamától, ez kulcsra jár. Hát ez nem ilyen volt. Ott nem szólítottam meg semmit, senkit, hanem ami gondolódott bennem azt leírtam. Rengeteg minden gondolódott bennem.

[00:16:22](#)

És aztán ez az irkafírka lassan kezdett műformát öltetni. Verseket írtam, nagyon sok verset és sok rosszat és ezzel megtanultam a mesterséget. Aztán a prózát. A próza is elbeszélésekké tömörült, ugye. Aztán írtam egy regényt, nem is egyet, többet, mind a füzetekbe. Az egyik megvan véletlenül töredékben. Hát egy jó nyolcvan-kilencven oldal megvan belőle. Zagyva volt és romantikus, dőlt belőlem a szó kérlek szépen, nem tehettem róla.

[00:17:02](#)

Nem tulajdonítottam neki különösebb jelentőséget még jó 10 évig, amíg egyszer csak azon vettem magam észre, hogy annyira vásott rossz szokásommá lett, hogy nem tudok lemondani róla. És hát így, hogy mondjam, a sors és az ízlésem belerúgdosott, belelökődött a mesterségbe, ami végül is ez lett, az írás. Hiszen sok minden volt, ami eltéríthetett volna, mert mindenhez volt valami ügyességem. Nem tartom sokra ezeket az ügyességeket, mert vannak fölületes emberek, extrovertált emberek, akik, ahogy mondani szokás, brillíroznak ebben-abbban.

[00:17:50](#)

Hát én is ilyen évfolyamelső voltam például a műegyetemen és kellett is nekünk, mert elvesztettem volna a tandíjmentességet és szegény család lévén az én családom nem tudtuk volna pénzzel, nem győztük volna pénzzel alimentálni a műegyetemet. Nem tudták volna fizetni. De így visszagondolva, ebből a távolságból nem voltam én olyan jó építész csak olyan, a divat után szaladtam, nem voltam elmélyült, jó architektus.

[00:18:29](#)

Persze a mesterséget belém verték, az érdeklődés lankadatlan, nem tehetek róla. Ugye, hogy ha járom az utcákat, akkor a gazda szemével mérem fel a homlokzatokat, leolvasom a homlokzatról az alaprajzokat. No, de ennek van egy ilyen, hogy mondjam, tudod, tehát pingpongozol. Tudod, amikor a labdát olyan laposan ütöd, hogy megpörgeted, tehát így ez bennem egy ilyen, megperdült az egész. Most már nem úgy nézem a homlokzatokat, mint régen. Most már a házaknak a balzaci arculatát, tudod? A humorát, a tragikumát és így tovább. Valami olyat is látok bennük, amit egy csak-építész nem igazán lát.

[00:19:22](#)

Na, a másik úttévesztőm a muzsika volt. Éspedig az nagy szerelem volt. Azt hittem, hogy életre szóló szerelem. És abból az maradt, hogy, hát beletanultam magam, ugye. Az az anyag, amit a zeneakadémián összetanultam, hát régen úgy jártam, csak inkább az orkesztrális zenét szerettem, nem a vokális zenét, régen úgy jártam valaha koncertekre, hogy hát vagy megvolt, vagy ha nem volt meg, kivettem könyvtárból a vezérkönyvet és partitúrával követtem, ugye.

[00:20:01](#)

Néha haragudtak az operában, ha kis tolvajlámpával, zseblámpával figyeltem a sötétben a partitúrát. Ez velem maradt, úgyhogy én még ahhoz az átkos kockafejű vén nemzedékhez tartozom, aki csak csendben tud koncentrálni, figyelni, tanulni. Mert látom, hogy a fiatalok csak úgy tudnak matematikát tanulni, ha hangosan szól a rock. Ha hangosan szól a rock, akkor én semmi egyebet nem tudok, mint odafigyelni, mert befűződik a fejembe a fülelen keresztül az agytekervényeimbe, és azonnal analízálom.

[00:20:43](#)

Most ezt tonika, most modulált, ugye most a szubdominánsban modulált. Most mi történt? Most visszatért most... Érted? Még meg se fogalmazom, csak így, most ez nápolyi szext, most a vezérhang nem lépett föl, feloldotta, ezt csinálja, azt csinálja... Ez így megy. Ha én zenét hallok, ösztönösen így figyelek oda. És nem tudok nem odafigyelni. Ezért nem tudok [...] Talán ezt mondtam is, nem tudok a háttérzene közben írni. Lehetetlen.

[00:21:19](#)

Csuhai István: Igen. És hát, ugye az a bizonyos egy százalék, amit itt a *Jelenkor* interjú végén említesz, ugye a cigányzene, amiért elmentél külföldre, hát itt is...

[00:21:28](#)

Határ Győző: Hát az csak egy olyan goromba tréfa. Szerencsére, mióta? 4-e óta vagyok itthon, eddig még egy szál cigánnyal nem találkoztam. Igaz, hogy bementünk egy nagy étterembe Debrecenben, és ez jellemző [...] a szeretteimmel, megvacsoráztatom őket. És ott volt egy csomó hangszer és egyenesen a főpincér, felém tartott, azt mondja: „Tessék, erre parancsoljanak!” Mondom „Van zene?”. Azt mondja, „Hogyne kérem, tessék csak.” Mondom, „Köszönöm.” Máris hátat fordítottunk és kivonultunk. Sikerült megmenekülni, mint a gyík, amikor megmenekül, de a farkát elveszíti.

[00:22:15](#)

Csuhai István: Győző bácsi, az előbb visszakérdeztél az elvesztett kéziratokra, amiket nagyon fájlaltál, és aminek egy töredékét aztán később néhány hónappal, vagy hónapokkal, vagy évekkel később megtaláltad, erről, ha beszélnél.

[00:22:28](#)

Határ Győző: Nagyon keveset. Hát szóval a lényeg az volt, hogy a *Csodák Országá HÁTÓSÓ- EURÁZIA* című regényfolyam, kissé túlzás annak nevezni, de hát tudod, Franciaországban másképp fogják fel a regényt, ugye ott úgy csinálják, hogy ciceróval szedik, 2 ponttal ritkítva, kistükör, nagy margó, gyönyörű papíron és a 250 oldal az már egy regény. Azt kiseded idehaza, az egy nagy elbeszélés, az már 50-60 oldal, ugye? Hát ez 18 ilyen könyvből vagy mondjuk nagy fejezetből áll, és amikor a megírása után 50 évvel kisedtem és kiadtam, akkor az két kötetben úgy körülbelül olyan összesen 600-650 oldal.

[00:23:18](#)

Hát nem kis írás azért, annál is inkább, mert ezek nagytükrök az én könyveim. Mondjuk endben(?) elég sok. És hát ezt felástam. Csodák csodájára meggleltem, három napi keresés után. Tudnod kell, hogy az én perem hadbíróság előtt ment le, a hadbíróság tárgyalta '43 március, áprilisában. Nem. Május elsején buktam le. Május végén tárgyalta a hadbíróság az ügyemet és

annak VKF Bíróság, Vezérkari Főnöki Bíróság, és annak volt egy katonai bűnügyi levéltára a hadi(?) laktanyában Budán. És azt lebombázták a sárga földig.

[00:24:13](#)

A nagy háromemeletes régi épület az lejött a sárga földig. És ott, ahol ez a bűnügyi könyvtár volt, az úgy kell elképzelni, hogy körülbelül ennek a teremnek a hatszorosa volt a közepe, a magja. És ott kötésig jártunk a sárban, az elázott gépiratokban, kéziratokban, elkobozott könyvekben, satöbbi, hát, ahogy végignéztél ezen a hólével, sárlével elmaszatolt 500 kvadrát méteren, úgy érezhetted, hogy ez teljesen reménytelen, mégis elkezdtek.

[00:24:57](#)

Volt egy kedves segítőtársam, akkori menyasszonya '45-ben. Egy kiadónak, a Vajna és Bokornak. A Vajna meghalt, a Bokor bácsi, aki utóbb a Corvinának lett egy oszlopos tagja, annak a lánya volt, és hát ilyen kékharisnya és ez az irodalmár velleítés hozott vele össze, meg egy furcsa téveszméje, hogy én valamikor a nyilasok alatt megmentettem az életét. Hát nem mentettem meg, csak valahogy úgy adódott, hogy mikor azt a bizonyos házat, a svéd követségi házat megszállták a nyilasok, akkor én betuszkoltam egy recamierek a párnatartójába és betoltam. Ott várta meg az eltakarítását ennek a bandának. És hát így nagyon hűséges, kitartó társam volt egy darabig és ő segített, még ásót is hoztunk.

[00:25:57](#)

Hát három napig jártunk oda és ástunk itt, ástunk ott, végül az egyik sarokban csodák csodára ismerős firkára (?) bukkantam és hát ennek a nagy kéziratnak a 99%-át megtaláltam, alig 1-2 oldal hiányzott és ezt legépeltem. De hát, ami igazán fájdalmasan érintett az, mert ez is a vád pontját képezte nagyon is, de a fő vádpont egy Tornó Péter című gyilkos szatirikus regény volt, egy olyan 450 gépelt oldal volt, ezek a hosszú régi oldalak, a másfeles sortávolsággal, el tudod hinni, hogy mondjuk 500 oldal volna ma kiadva.

[00:26:44](#)

Ez egy ilyen Horthy-ellenes satíra volt, kifiguráztam benne a Horthy család dinasztikus terveit, dinasztikus álmait. És ebben nagyon sok mulatságos dolog volt beleszőve, például ilyen kiolvasó verseket gyűjtöttem, és azokat a karikatúra figurák, ilyen miniszterek szájába adtam és a parlament ilyen zagyva, halandzsa formában beszélt versben. Gyerek kiolvasó versek voltak ezek. Ilyesmi, tudod? Ezt sajnálom.

[00:27:19](#)

Aztán másik nagyregény is volt a római tárgyú történelmi regény Carinus császár idejéből. Annak az volt a címe, hogy *Taolopolium*. Ugye? És ilyen vérkeresztség vagy micsoda. Carinus császár és Diocles párharca. Jó, hogy kérdezed, ez nagyon érdekes. Talán erről te se tudsz, hogy Londonban, egy nagy könyvtárban nagyszerű kézikönyvek vannak. A világi irodalom fel van

dolgozva, ilyen áttekinthető módon. 12 vastag kötet az egyik kiadványban, az egyik ilyen bibliográfiai kiadványban. Minden, amit valaha angolul kiadtak és ott lapozgatás közben ráakadtam Maurus Jókai egy regényére, aminek az a címe, hogy *Christian but Roman*.

[00:28:21](#)

Maurus Jókai az Jókai Mór. És a *Christian but Roman*, az *Keresztény, de római*, ez volt. Ez egy kisregény volt, úgymond hosszú elbeszélés. Erről soha, de soha nem tudtam eredetileg, ez Carinus császár idejében játszódik, és egy teljesen romantikus történet, amelynek édeskevése köze van a történelemhez, vagyis a megtörtént eseményekhez. És a cselekmény az légből kapott. Mesteri, kiváló.

[00:28:59](#)

Csuhai István: Azt egyébként már mondhatom most, hogy rosszul számoltam, máris 11-re emelkedett a... Tizenegyedik a sorban a *Héliáne*, én erről nem tudtam eddig.

[00:29:08](#)

Határ Győző: Igen, igen.

[00:29:09](#)

Csuhai István: Győző bácsi, mondod valahol, hogy a *Liturgikon* és a *Héliáne* megjelenés, ez tulajdonképpen egy év választja el a kettőt. Addig irodalmárt nem nagyon ismertél, nem nagyon találkoztál. Talán Szentkuthyval futólag, meg Vas Istvánt távolról.

[00:29:26](#)

Határ Győző: Nagyon futólag. Inkább Vas István állítja, hogy találkoztunk, én nem állítom.

[00:29:33](#)

Csuhai István: A *Héliáne* ebben a tekintetben mindenképpen nagy változásokat hozott, és itt megint csak a dolgok kettősségre kell utálnom, mert hogyha arra gondolok, hogy bizonyos értelemben mindenképpen hírnevet, ismeretségeket, barátságokat, máig tartó barátságokat, egyfelől. Másrészt ugye Király István haragját, a másik oldalról.

[00:29:59](#)

Határ Győző: Igen, parancsra cselekedett nyilván.

[00:30:02](#)

Csuhai István: Erről beszélnél, hogy milyen változást hozott az életedben a *Héliáne*? A megjelenése. Hogy volt ez, hogy történt ez?

[00:30:10](#)

Határ Győző: Hát akkor hiába, addig hiába kerültem az írók társaságát, mert féltem attól, hogy berángatnak a provincializmus légkörébe, ugye ettől féltem. És akkor a becsvágyamnak a mércéjét lejjebb kell srófolni, és ezt nem akartam. De mikor ez megjelent, akkor Vajda Endre kifejezésével élve „a porond közepére ugrottam”. Hát ez így is volt, nagyon érdekes. Jó, hogy Szentkuthyt mondod, volt egy másik Szentkuty is, aki t-vel és y-nal írta, h nélkül, és ez Szentkuty Pál volt, egy nagyon ismert *Magyar Nemzet* újságíró akkor.

[00:30:59](#)

Határ Győző: Utóbb, azt hiszem, Ausztráliába vándorolt ki. Ő egy rendkívül gúnyos, hosszú, parodisztikus cikket írt rólam. Nem tudom, találkozta-e vele? A régi valahol meg kell, legyen. Meg voltak ilyen rosszindulatú recenziók rólam, már csak azért is, mert Király István megírta a *Csillagban*, a kommunista párt irodalmi folyóiratában az iránykritikát. Nem tudom, ismerős-e ez a kifejezés ma? Ma is tudják, hogy mi az, hogy iránykritika?

[00:31:35](#)

Csuhai István: Hát talán már nincsen ilyesmi.

[00:31:36](#)

Határ Győző: Hát ma már nincsen, hála isten. De akkor volt, hogyha valakiről egy elítélő iránykritikát írtak ebben az orgánumban, akkor az lehetetlenné vált emberileg és mindenképpen. Főleg annyiban, hogy elvesztette a megélhetését. Vagy kirúgták az állásából, hogy ha szabadúszó volt, akkor soha többé munkát nem kapott, nem szívesen fogadták a közeledését, bezárultak előtte a szerkesztőségek ajtajai, és így tovább.

[00:32:06](#)

Csuhai István: Neked volt egy hátterved viszont, ami tulajdonképpen az irodalomhoz kötött, a fordítás, ami kétszer is segített.

[00:32:14](#)

Határ Győző: Így van.

[00:32:15](#)

Csuhai István: Itt hadd ugorjunk egy kicsit az időben. Van egy olyan fordításod, ami ma is közkezen forog és nagyon népszerű és nagyon sokan ismerik. És hát azt hiszem, hogy egy óriási jótétemény a magyar olvasóknak. Ez a *Tristram Shandy* fordítása. Említetted azt, hogy akkor, amikor fordítottad, nem igazán tudtál angolul és az élethelyzet meg a különböző kifejezések bizonyos nehézséget okoztak. Említetted a könyvnek a bevezető részét, hogy ez milyen

bonyodalmakat okozott, meg ami a [...] a kedvenc példája, az a felhívni az emeletre, erről beszélne?

[00:33:03](#)

Határ Győző: Hát, egy nyelvet igazán abban az országban lehet megismerni, ahol beszélik, mert megismered a nyelv szellemét és sokkal nagyobb szókinccsre teszel szert rövid úton és rövid időn belül és megismered a nyelv szólásmondásait és így tovább. Én ezt nem tudtam, nem ismertem, nem is lehet azt, még az egyetemen sem beszerezni.

[00:33:39](#)

Például éppen ma beszélgettünk így családi körben arról, hogy egész Magyarországon talán egyetlen egy olyan ablak nincs, ami az angolszász világban százezrével van, az a fő típus(?). Ez az úgynevezett „sash window”. Ez egy tolóablak, föl és le tolható. Tekintettel arra, hogy mondjuk a vízszintes tolóablak az nagyon ismert, annak nem kell, hogy ellensúlya legyen. Ennek kell, még ha adva van egy ilyen nehéz ablakszárny és azt fel akarod tolni, csak azt, az borzasztó nehéz volna, ha nem volna egy rejtett ellensúly.

[00:34:25](#)

Ez úgy van megcsinálva, hogy két oldalt ilyen rejtett vezetékben, kábelben vagy régen nagyon erős zsinóron átvetve csigákon, a túloldalon nehéz súlyok voltak. Ilyen, hogy mondjam, csőszerű súlyok. Vagy például igazán csövek kitöltve kővel. Ezeket senki se látta, csak amikor beszerelték az ablakszerkezetet, akkor ügyesen megcsinálták. Nagyon gyakori hibája ezeknek, mindig előfordul, hogy a zsinór elszakad, akkor nem lehet mozdítani az ablakot. Akkor hívják az asztalost, mindjárt kibontja azokat a bizonyos kis deszkácskákat, a rekesztékből előhalássza a zsinórt, megköti, felfrissíti, újat tesz be és így tovább. Sash window.

[00:35:21](#)

Hát ki tudja, hiába tanulsz meg nagyszerűen angolul, ha nem tudod, hogy van ilyen sash window. Most mit csinálsz egy olyan, bocsánat most egy kicsit, hogy mondjam, pikáns lesz a magyarázat. De aki olvasta a *Tristram Shandy*-t, azt tudja, hogy mire gondol(?), mit csinál valaki, aki nem ismeri a sash window-t és ott van egy nagyon fontos anekdota, hogy ezzel a kisfiúval, a hároméves Tristram Shandyvel az történt, hogy éjszaka pipilni kellett és ott volt a dajkája. Hát persze a kisfiút ugye kiemelte, „nincs itt bibi, nem tudom, hát gyere ide édeském” és felállította az ablakpárkányra, de előbb még feltolta az alsó ablakszárnyat.

[00:36:14](#)

Nem tudta, hogy Tóbiás bácsi, a család híres veteránja, az előzőleg kiszerelte ezeket az ellensúlyokat, mert ő meg szeretett csapdákat miniaturizálni, ilyen miniatűr ágyúkat, meg [...] ütegeket és ezeknek az ágyúknak a csövet ezekből az ellensúlyokból csinálta és ebben az ablakban nem volt ellensúly. Na, most ez a szegény kisfiú ott áll és megpróbál pipilni kifelé és

hirtelen ez az ablakszárny megindul és lecsapja neki a valamije hegyét. És ez egész életére olyan traumát okoz, amekkora a traumát okozna mindenkivel, akivel ez megtörtént. Ez rendkívül mulatságos persze. Most én ezt olvasom és azt istennek nem értem. Nem is értettem soha egész addig, amíg el nem költöztem Angliába és egyszer vettem egy házat és annak minden ablaka ilyen volt. Így van.

[00:37:29](#)

Csuhai István: És ez az „emeletre fölhívni”?

[00:37:31](#)

Határ Győző: Hát igen, azt például senki se ismeri, senki se érzi át, ha azt mondja a regényben egy kedves nőnek az udvarló férfi, hogy „Let’s go upstairs!”. „Menjünk föl az emeletre!”. Hát szó szerint lefordítod, azt mondod, hogy menjünk föl, most felmennek az emeletre és ott fognak kvaterkázni, vagy mit tudom én, szonátázni vagy, isten tudja, falatozni. Nem tudod, hogy ez azt jelenti, hogy most menjünk ágyba, ez azt jelenti. Tudniillik, a hálósobák fenn vannak és az háló alkalmatosság csak ott van, ahol le lehet feküdni, menjünk, feküdjünk össze. Kvázi egy ilyen finom eufemisztikus célzás. És hogyha a hölgy irulva-pirulva bár, de megindult fölfelé, akkor meg van pecsételve a sorsa, ugyebár.

[00:38:35](#)

Csuhai István: A fordításról kérdeztelek már. A másik munkád, ami még Magyarországon kenyérkeresetet nyújthatott az eredeti szakmád, a mérnöki foglalkozás, mérnöki hivatás. Dolgoztál-e mérnökként?

[00:38:52](#)

Határ Győző: Hogyne, sokat.

[00:38:54](#)

Csuhai István: És odakint Angliában?

[00:38:56](#)

Határ Győző: Kicsit, nagymuszájából, csak addig ameddig kellett, aztán örültem, hogy megszabadultam tőle. Nem csak azért, mert akkor át kellett térnem az akkor divatos hossz mértékre, ugye, a láb és a hüvelyk, ugye? És az nehezen ment. Eleinte, most már „I’m bilingual”, kétnyelvű vagyok. Nekem mindegy, hogy méter vagy inch mind a kettő, rögtön látom. Ha egy szobáról azt mondják, hogy tizenhatszor húszas, akkor azt tudom, hogy lábban mondták. Azt meg, hogy négyszer ötös, azt méterben és azonos az a kettő, ugye. 33 év után csoda volna, hogyha ezt nem verték volna belém.

[00:39:43](#)

Hát kérlek szépen. Nagy öröömre szolgált, amikor beléptem a debreceni Bika Szálló halljába, és az üvegszekrény alatt kivel nem találkozom? Egy kedves ismerőssel, a megszólalásig hasonlít a bronzszobor rá, aki nekem főnököm volt, ugye, Hajós Alfréd kormányfőtanácsos úr. Méltóságos úr volt abban az időben. Ugye a kis bajuszkájával és a tarkoponyájával. Hát nála építész hallgatóként dolgoztam 19 éves koromban, mert meglátta a munkáimat, és hát éppen ilyen fickó kellett neki, ilyen rajzos ember. Hát rajzoltam sokat és nagyon szívesen emlékezem vissza azokra a régi időkre.

[00:40:40](#)

Csuhai István: És a fő kenyérkeresetedet mi jelentette Angliában?

[00:40:47](#)

Határ Győző: Hát a rádió. Az angol rádiónak a munkatársa voltam 20 évig, aztán mikor '76-ban nyugdíjaztak, akkor megakvirált a Szabad Európa Rádió, és azóta nekik dolgozom.

[00:40:59](#)

Csuhai István: És itt, amit Parti Nagy Lajos ilyen szellemesen megfordított, hogy az angol diplomaták több Mándy Ivánt olvastak, mint a magyarok. Ez, hogy volt? Ez is egy ilyen kenyérkereset.

[00:41:11](#)

Határ Győző: Lényegében ez az egyik másodállásom volt, hogy a foreign office-nak, vagyis az angol külügyminisztériumnak volt majdnem minden nyelvből egy rezidens tutora. És én voltam a magyar nyelv rezidens tutora, tehát, körülbelül 400 angol diplomatát tanítottam meg magyarul. Olyanokat, akiknek Budapest volt az állomáshelye. De hát ez nem mindig ment volna, mert volt egy segítőtársam, a feleségem. Aki bizony, a munkából hazajött, és akkor segített. Néha rendszeren a feleségeket is megtanították. Ő vette a feleséget, én pedig a férjet, ugye. Vagy volt úgy, hogy elmentem Amerikába előadó körútra, hónapokra. És akkor a feleségem vitte tovább a tanító szolgálatot, és akkor hát kvázi robotolt, nagyon sokat dolgozott. Mindig is sokat dolgoztunk. Ez így volt.

[00:42:10](#)

Csuhai István: Itt akkor Mándy szövegeket vettetek?

[00:42:11](#)

Határ Győző: Kérlek szépen, nevetni fogsz, eleinte akkor még nem volt Mándy. Hát legalább 30 példányt vetettem meg Cseres Tibor *Hideg napok* című regényéből, ami a mesternek nem a legjobb műve, de akkor még akkor még a többi sehol se volt és ez volt. És ebből sokan tanultak.

Nem volt érdekes, hogy miről szól, szöveg, ugye? Aztán, nagyon sokszor vetettem meg Török Sándor bácsinak. Ez így rendkívül könnyen olvasható szerző volt, vagyis olvastatta magát. Nagyon népszerű volt a két háború között. Rendkívül értelmes bácsika volt. Én még ismertem jól.

[00:42:57](#)

Annak *Idegen szobák*, ugye az volt a címe? *Idegen szobák*. Ilyen albérleti szobákról szóló anekdotikus epizódgyűjtemény volt, és az nagyon alkalmas volt. És hát jó magyarsággal, nem úgy, mint a másik, ugye. Jó magyarsággal, azt is sokat nyúztuk. Aztán később másokat is elővettünk még, később modernebbeket. Mészölyt is, időről időre a nagyon jó tanítványokkal. Mészöly nehéz szöveg egy idegen ajkúnak.

[00:43:37](#)

Csuhai István: A te könyveidnek a megjelenésében, ami a '60-as évek elejétől, végül is folyamatosnak tekinthető, a '80-as években, '82-'83 körül egy nagy ugrás történt, egy nagy változás történt, a saját szedőgéped. Azt hiszem, lehet, hogy majd lesznek követőid, de most minden bizonnyal az egyetlen olyan magyar író vagy, aki maga is szedi a könyveit. És engem mindig is foglalkoztatott ez a dolog, hogy hát itt végül is vannak olyan kéziratok, amik 40-50 évig vártak a sorukra. Amikor nem egyszerűen újraolvasod őket, hanem betűről betűre végigmész még egyszer rajtuk, amikor kiszeded, változtatsz-e valamit, amikor kiszeded, végső soron?

[00:44:29](#)

Határ Győző: Kérlek szépen, van egy elrettentő példa és óvakodom követni ezt az elrettentő példát. Az önéletírásából tudom, hogy Rimszkij-Korszakov kiváló szervező. Öregkorában átdolgozta minden régi partitúráját. A hozzáértők szerint csak rontott rajta, tudod? Én nem akarom követni ezt a példát, úgyhogy amikor nagyon régi dolgokat veszek elő és kiszedem, akkor hát minimális, amit változtatok, minimális. Itt-ott, ha valami germanizmusra bukkanok, akkor azt kijavítom. Vagy mit tudom én, mondjuk tipografizálom - itt egy bekezdés. Ha régiesen, idézőjelesen „kezelttem” a dialógust, akkor azt megmodernizálom, mert nálunk az a divat, hogy új bekezdésben nem igen változtatunk.

[00:45:28](#)

Csuhai István: És itt akkor tulajdonképpen az utószavakat kell úgy tekintenünk, mint a-

[00:45:32](#)

Határ Győző: Azok újak. Hát valamit mégis kell szájába rágatni annak a szegény olvasónak. Hát nézz ide, nézz végig ezeken a szegény gyerekeken, azt se tudják, hogy miről beszélünk. Hát ezek mind olyan könyvek, amiket nyugaton kiadtak, létezőek, mert a leglényegesebb könyveim itt nem adódtak ki. Nyoma sincs egyelőre.

[00:45:58](#)

Csuhai István: És melyik az a könyved, vagy melyik az a terület, amit a leginkább fájlsz? Hogy a magyarországi olvasó nem ismerhet?

[00:46:07](#)

Határ Győző: Hát nem tudom, hogy jelent-e valamit, ha én azt fájlam vagy nem fájlam. Mert egy nemzetnek a mentalitását, irodalmi tudatának az irányultságát, ha az irodalmi tudatot vektormennyiségnek tekintjük, hogy azon változtat-e az, hogy én mit szeretnék, mit nem. Az én gondolkodásomnak a gerince a filozófia volt, a bölcelet. A bölceleti könyveim, ha utolérné ezeket az a fantasztikus sors, ami egyik-másik rendkívül kockázatos vállalkozásomat utolérte, hogy siker lett belőle, hogy elkezdik olvasni. Hát kérlek szépen, csillag esik, föld reng, jött éve csodáknak. Itt arra célzok, hogy amikor több mint ezeroldalas *Golghelóghi* című dráma sorozatomat kiadtam, meg voltam győződve, hogy ez az utolsó könyvem, ebbe én belebukok.

[00:47:10](#)

Mert drága is volt, meg vastag is volt. „Alig tudom tartani” írta egy [...], hogy alig tudja tartani. És elkelt, annyira elkelt, hogy második kiadás született belőle. Hát, ha ez történik, hát hogy arra gondolok, hogy a *Golghelóghi* az dráma, nem filozófia, vagy ami van benne, az csak egy ilyen groteszk, lehetséges filozófiának a felvázolása. Nem az én filozófiám, hanem egy lehetséges teológiának, filozófiának a felvázolása.

[00:47:51](#)

De ha a bölceleti könyveimmel ez megtörténik, akkor 180 fokot fordulna a magyar irodalmi érdeklődés. Ez nem jelenti azt, hogy a villamoson a kalauz elkezdené filozófiát olvasni, távolról sem. Az azt jelentené, mint minden egészséges szellemi életű országban, mondjuk a filozófus, a bölcselő számíthatna a nagy olvasó tábor 5-6-8-10 százalékának az érdeklődésére. És a bukszájára. Ami lehetővé teszi ezeknek a könyveknek a kiadását. Így van Angliában, Franciaországban, még így ebben van Németországban és így Amerikában is.

[00:48:43](#)

Csuhai István: Igen, de hát az eseted végül is bizonyítja, hogy nyugaton ez sokkal jobban megy, mert az árak, bérek, azok viszonyulnak egymáshoz, és ha te egy könyvet kiadsz, azt tudod fedezni az árát vagy a költségeit.

[00:48:58](#)

Határ Győző: Azt én úgy csinálom, hogy cirkulárisokat küldök ki, ugye. Meghirdetem, behirdetem, ahogy mondani szokás és van nekem egy ilyen hűséges olvasótáborom, aminek a zöme Amerikában keletkezik ezeknek a felolvasó köröknek(?) a nyomán. Van egy kartotékrendszerem ezekre a címekre, bevallom őszintén rettentő fáradtságos és feszültségessé ennyi cirkulárist, ennyi borítékot megcímezni géppel és feladni postán. Az adminisztráció

idegölő, lélekölő, időemésztő, és így tovább. De ezt csinálom. És amikor látom, hogy annyi csekk érkezik, annyi megrendelés érkezik, amennyi lefedezze a nyomdászamlát, akkor már szárazon vagyunk. Akkor már nincs, nem lehet nagyobb baj. Akkor elküldöm a nyomdába, ez a technikája.

[00:50:01](#)

Csuhai István: A katalógusrendszeredben említetted a Csepi Bélát, akiről...

[00:50:04](#)

Határ Győző: Igen, igen hát szegény. Az egy nagyon kedves bácsi volt, nálam olyan, mennyivel? 13-14 évvel idősebb. És minden amerikai körutam alkalmával összefutottam vele és egy nagyon impozáns, magas, ősz öregúr volt. És nagyon értelmesen beszélt. És úgy összeemelegedtünk, minden könyvemet megvette, és aztán írkált. Minden könyvemre hosszú olvasói reakcióval válaszolt. Nagyon érdekesek voltak, furcsák. Aztán az utolsó időkben már az volt a kifogása, hogy az éjjeli szekrényén van ugyan, de alig tudja felemelni.

[00:50:57](#)

Egy szép napon kaptam egy gyászkeretes levelet, amiben egy ilyen gyászjelentés volt, hogy Csepi Béla csendőr ezredes 88 éves korában elhunyt. A fia küldte el, és akkor láttam először, hogy ő csendőr ezredes volt. Hát nem tudom mit szólt volna a Horthy korszakban, hogyha tudta volna, hogy egy ilyen csirkefogó söpredék, aki felkelt a rendszer ellen, az írkál és az olyan íróféle lett és öreg korára annak lett a híve, hozzászegődött. Hát ilyen hihetetlen fordulatai vannak az életnek. Hihetetlen.

[00:51:45](#)

Csuhai István: Győző bácsi, amikor megjelenik egy könyved odakint, akkor mindig felsorolod, hogy milyen könyvek jelentek meg korábban az évek folyamán és mindig írod, hogy előkészületben vagy megjelenés előtt. Úgyhogy nem nagyon kerülhetem meg a kérdést, és szívesen is teszem föl ezt a közhelyes kérdést, hogy min dolgozol most?

[00:52:08](#)

Határ Győző: Kérlek szépen, most e pillanatban felfedeztem, hogy a hirtelen szabadság légkörében sok minden olyat el lehet mondani, amit én már nagyon régen elmondtam, és ezt el kellene juttatni ide, ugye. Ezek ilyen kiselőadások vagy kis tanulmányok és ezeket három kötetben három, olyan ügyes kis zsebalakú, zsebkönyvtár alakú-. Nem lesz olyan- nagy, nagy zseb kell ahhoz azért, de ügyeske(?) könyvek formában kiadom és ezt kiszedtem már két kötetet és most a harmadikat, 50 oldal van belőle, gyorsan kiszedem, és akkor elkezdek valami mást. Ha igazán eredetit írnék, akkor dehogyis árulnám el, mert babonás vagyok. És olyan, mint a várandós asszony, aki nem szereti, hogyha a hasára néznek, mert a rontástól fél, különösen Szöged környékén, ugye?

[00:53:11](#)

De tekintettel arra, hogy tudod, hogy min fogok dolgozni, így aztán egy nagyon kedves felszólításnak nemet kellett mondanom. Egy színház azt kérdezte, hogy mi volna, hogyha egy eredeti drámát írnék nekik. Hát, most nem érek rá, mert Kabdebó Lóránt ott ült a nyakamon. Nagyon kedves vendég volt három hétig és egy magnó életrajzot sajtolt ki belőlem, és ezt én nagyon nívótlan és hitvány írásnak tartom úgy, ahogy van, nem is írás. Ezt kell rendbe hozni, és ezt jó sokáig el fog tartani. Ez egy 800 oldalas gépirat, ezt fel kell dolgozni.

[00:53:54](#)

Csuhai István: És mit csinálsz vele? Újraírod, vagy átszerkeszted?

[00:53:56](#)

Határ Győző: Nem árulom el, mert félek, hogy elmondod a Lórántnak és akkor nagy veszekedés lesz belőle.

[00:54:08](#)

Csuhai István: Én igazán nem akarom magamnak fönn tartani ezt a tisztet tehát, hogyha bárkinek van kérdése vagy lenne olyan, amit szívesen megkérdezne Határ Győzőtől, az tegye meg. Hogyha nincs kérdés, akkor azt gondolom, hogy hát végül is egy elég fárasztó hét után vannak, négy városban jártak, négy helyen tartottak felolvasást. Fejezzük be ezt a mai estét, ezzel a felolvasással. Piroska segítségét is nyilván-.

[00:54:44](#)

Határ Győző: Megvallom őszintén, hogy olyan rohanásban vagyok, nem volt érkezésem valamit is keresgélni, de hát szerencsére jövőre a Szépirodalmi kiadásában és Parancs János válogatásában lesz egy versválogatás, egy olyan 320-340 oldalas kötet. Addig, amíg ez megérkezik, addig csak így itt-ott valami apróságot. Nem, édeském, minden jól van. Minden jól van. Most már annyira előrehaladott az idő, hogy csak egy-két dolgot fogunk elővenni. Éspedig. Nem vagyok nagyon fárasztó? Biztos?

[00:55:47](#)

Mindig azt kérdezik tőlem, hogy hogy csinálom. Mi a titkom, a mesterségbeli titkom? Hát nekem nincs titkom. Így csinálom. De nagyon komolyan veszem ezt, amit most mondani fogok. A címe az, *Dől a dől a*. Az utasítás az, hogy: „Ütődött arcrángásos hanghordozással.”

[00:56:17](#)

Határ Győző:

*az agyamnak dől a dől a
szájából a szó
nem tehetek róla róla
nyájas olvasó*

*meg se mozdul e koponya-
bolto boltozat
s már álmomban ellátom a
dolgo dolgomat
ki Tamás tamáskodóba'
mást gondolna tán:
elfaragtak - rossz fából! a
vérem sarlatán*

*tolakodik a betűsor
- kedves iparos –
szegény fejem önfejű s oly
arbitrárius*

*én úgy veszem eszem mint a-
z' imposztort a nép:
hálatesten - nem számít a
közerkölcsiség*

*álomtök-lopón a vaksi
hólyag megtelik:
hólyag én magam vagyok s ü-
rítem reggelig*

[00:57:16](#)

Hát ez a munkamódszer. Most valami másmilyent. Megkérjük a feleségem, hogy mondja el. Ezt a verset Rába Györgynek ajánlottam. A címe: *Kilobbanásra*. 3-4 éves.

[00:58:00](#)

Prágai Piroska:

*szerettelek szerettelek világ
szerettelek imádtam lenni
te igazítottál gyűlni teremni
te olthatatlan igazándiság*

*te parancsoltad megszeretnem
a rémületes lét végveszélyét
Napod világát Holdadnak éjét
mind-faltam véled-betelhetetlen*

*a létesülésbeli kényszerűség
így lett mi átkomul adatott
a te rámrótt ima feladatod
a gyönyörűség és a hűség*

*regnálnom rajtad: még lehessenek!
imádok lenni: adjad! mérjed!
felgombolyítani temérdekséged:
ordas mohóságért jaj ne vess meg
ne a szerelmek ne a muzsikálás
ne rohamágyúk dörgésében:
te végső dolgodban hadd kísértsem
a visszaolvadást az eggyéválást*

*amennyi beléfért megmarkoltam:
agyam tenyerében ez a parányi-
így fog üveg hitem valóra válni
a közöny özön üvegében: én ma- holtan*

*felmeredt szemmel fallak csudállak
nem kergetlek istenkedve másban
önccsalásban fals megalkuvásban:
-légy a könnyörtelen tiszta párlat*

*egy ostorcsapással idecserdítettél
szemet fület öt érzéket adtál
így lettél azonképp éktelen tér
elmondhatatlan pazar adattár*

*mind-sorolnálak csak-lajstromozlak
te ékes táltos kikutathatatlan
új-meg új nap vehét kivető katlan!
csillagnapórával pompázó oromzat!*

*nincs mászás mi érted kárpótoljon
hitvány túlvilág halvalétezése
hogymint te belém én az egészbe:
lét a létbe így együvé hatoljon!*

*akárhogy jöjjön az óra alattomba'
rondája rákja legyen akármilyen*

*én csak teértedfogok kiabálni
kapaszkodj! észlelésbe és hatalomba!*

*te olthatatlan igazándiság
te igazítottál gyűlni és teremni
szerettelek imádtam lenni
szerettelek szerettelek világ*

[01:00:41](#)

Határ Győző: A következő egy kis párbeszéd. Szabó Lőrincnek ajánlottam. A címe *Hajnalderengés*. Beolvassuk a színpadi szerzői utasítást is. Sajnos ez így ügyetlen, de nincs más módja. Szóval ez egy kis beszélgetés a vevő és a vásáros között. A vevő kezdi. A vevő: elégedetten fitymálja.

[01:01:11](#)

Határ Győző: Aztán eladó ez a csillagos ég?

Prágai Piroska: Eladó.

Határ Győző: Nem valami szapora.

Prágai Piroska: Nézze meg azt kend jobban. Hány topánkára való boglár? Hány diadémnak való kincs vagyon rajta?

Határ Győző: Vevő amúgy félvállról számlálja, indulnak. Sokallom.

Prágai Piroska: Hiszen még nem is tudja.

Határ Győző: Hát, ha a feléért ideadja.

Prágai Piroska: Ha a duplájáért, akkor sem adom, hanem vesztegetem. Hét peták meg egy az áldomásra. Annyi, nem kevesebb.

Határ Győző: A hatot már megadnám, csak hold kettő volna rajta. Vásáros hazudósan.

Prágai Piroska: Kibújik, majd kibújik az is, csak tavi tükröt terítsen alája.

Határ Győző, Prágai Piroska: Hattyával(?), no.

Prágai Piroska: Annyi, amennyi.

Határ Győző: Vevő húzódodva puhul.

Prágai Piroska: Sok az [...]

Határ Győző: Sok az egy égért.

Prágai Piroska: Ilyen csillagos égért.

Határ Győző: Nem bánom. Leolvassa, ahogy leolvasta, a csillagok lealszanak. Vásáros kacagva az ivó felé tereli.

Prágai Piroska: Itt a csillagos ege, ha megvette, hát vigye.

Határ Győző: Nem, itt a csillagos ege, ha megvette hadd vigye.

[01:02:40](#)

Most valami olyat is, amit a fiatalok nem is igen tudnak elképzelni, hogy milyen az öregembernek lenni. Ez az utolsó előtti, csak azért megnyugtatóan. *A patikában*, az a címe.

Pastiche. Meg fogjátok ismerni a verset, amiből ez a pastiche készült, Berkes Erzsébetnek ajánlottam, ez is egy ilyen kis dialógus.

[01:03:11](#)

Határ Győző:

– bótos úr bótos úr van-é itt altató?
– milyen kell tubicám: lassan? gyorsan ható?
– ne hasson: hatoljon! nagy utolsó próba:
egy-füst-alatt lelke-s béle-kitipróba'!
– ki ő? nyalka huszár? mit vétett az árva
hogy már mérget vetnél a puliszkájába?
tán a herkópáter kire feluszultál
s haragodtól nincs is oltalmazó oltár...?
– méregért bejártam alsó-s felsővárost
nem áll szóba velem doktor – patikáros
– tenéked tubicám? mely méreg s mivégre?
– gazdám ezer éves: ő-siethetnékje
türelmetlen várja jőne már az óra
igen rákapott a lángja-koppantóra
titkos alambikban van itt oly áfium!...
– adnám de a TÖRVÉNY nagyon tiltja fiam –
– eszmélet-űritő mit az ész nem észlel:
létből kitaszító léttelenítéssel
nagy hirtelenségű s olyan sötétülő
semmivé-fogadó azzá viasszaszülő
reá ölelőnek előlő pajtása:
ó áldott ó áldott a keze-sújtása!
vádat szóbeszédet: mind magáravállal
s úgy fizeti gazdám aranymarhájával...
– ej! selyma szemeddel már megbabonáznál!
magam is az volnék sírból szökő Lázár –
igen megsajnáltam: nem bánom – ihol van
ezt vegye be gazdád száz csepp ürmös borban
de ágyra elsőbbit! magát hanyattvetve!
alszik is akkorát mint mormota-medve...
– jaj keziccsókullom! jövel tött tarisznya:
arany tallér mindje – nem jár egy se vissza!
patikáros nevét imába foglalni:
hallom a gazdámat – látom szépen halni

[01:05:30](#)

Határ Győző: És végül utolsónak. Ennek a címe az, hogy *Jeruzsálem*. Lakatos Istvánnak, hatvan utánra.

[01:05:48](#)

Prágai Piroska:

*minden ember egy-egy Jeruzsálem
ő leronthatatlan temploma
minden élet egy-egy Jeruzsálem
Jeruzsálem-rontó Ostroma*

*minden esztendő ez ostromgyűrű
döfi marja – hol van rajt a rés
torlaszoljad tömjed el belülről
kőtörő zúgásba' légy erős*

*minden hajnal ostrom virradása
minden este véres alkonyat
éjfél tájt ha elhagy a kurázszi
– üszkösödsz ni csonkod mint rohad*

*lélegzésed felszakadó sóhaj
herregésed fojtott jajgatás:
mitse alkudozz a Támadóval!
bújva ríhatsz: meg ne hallja más*

*Tűrtön veszteg ült Vespasianus?
majd felindul rád le Tituszod
vesd meg lábod bömböld és sugározd:
áll falad de Róma veszni fog!*

*egy már eljut az Antóniáig
más kohorsza Kidron völgyeig
sorakoztass! ványadt katonáid
latinul röhögve hergelik
minden kedded legyen húshagyó kedd
minden szerdád legyen hamvazó
minden szó gyilok latinja néked:
tábortűzi szélből nótaszó*

*ahol mászik már a palisszádra
társa meg toronyról falra hág:*

*vissza kardja pajzsa és iszákja!
– te mi satnya ők mi marconák*

*(ez is Nap – hanyatló-visszanézőn:
foszló felhő annak fellege –
verhetetlen küzdők közt vitézlőn
billegő szerencse mérlege)*

*...Roggyanóban Hinnom völgyi bástya
kostörő vonó ezer kötél –
pástra most a nagy kirohanásra!
vasgyúrókra rá te ösztövé*

*te vagy ez a vár feladhatatlan!
nincs kereszt s keresztnek hely elég
felfeszítettel színült' a katlan
minden ág meglelte emberét*

*– – – légy az egy az örök Jeruzsálem
oszloplángod mitse hamvadó!
birodalmat végy a hús-halálon
s vár az Egy a Lét Fölött Való*

[01:08:17](#)

Csuhai István: Győző bácsi, Piroska köszönjük szépen.